

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
ПАПСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ПАРАНІ
(Pontificia Universidade Católica do Paraná), КУРІТІБА, БРАЗИЛІЯ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ
ЛАБОРАТОРІЯ «ПСИХОГЕНЕЗА ОСОБИСТОСТІ»
ЛАБОРАТОРІЯ ІНТЕГРАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ОСОБИСТОСТІ
ВОЛИНСЬКИЙ ПІДРОЗДІЛ АСОЦІАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ГО «СПРАВА КОЛЬПІНГА В УКРАЇНІ»
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ВОЛИНСЬКИЙ АКМЕ-УНІВЕРСИТЕТ

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ, ОРТОБІОЗ ТА ПАЛІАТИВНА ДОПОМОГА

із циклу:
**ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: ПОШУК
ПСИХОЛОГІЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ**

**МАТЕРІАЛИ ІХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-
КОНФЕРЕНЦІЇ (З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)**

(28 листопада – 02 грудня 2022 року)

Луцьк
2022

УДК 159.9:316.6

ББК 88

С-69

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол №4 від 14 грудня 2022 року)*

Редакційна колегія:

Дучимінська Т. І. – кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету психології Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Гошовський Я. О. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Вірна Ж. П. – доктор психологічних наук, професор кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Гошовська Д. Т. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Іванашко О. Є. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

С-69 Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності : матеріали ІХ Наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар.участ.) (28 листопада - 02 грудня. 2022 р.) = Materials of IX-th Scientific and Practical Internet Conference (with international participation) (Nov 28 – Dec 02, 2022) / за заг. ред. Т. І. Дучимінської, Я. О. Гошовського, Ж. П. Вірної, Д. Т. Гошовської, О. Є. Іванашко. – Луцьк : ПП Іванюк В. П, 2022. – 212 с.

У виданні вміщено матеріали наукових розвідок учасників ІХ Науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) «Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності». Розкрито актуальні питання та проблеми психології особистості, зокрема соціальної адаптації особистості в сучасному суспільстві, психологічних особливостей ортобіозу особистості, медико-психологічної підтримки особистості, ревіталізації учасників бойових дій, жертв війни та внутрішньопереміщених осіб, психологічних складових сталого розвитку суспільства. Рекомендовано науковцям, викладачам, аспірантам, учителям, методистам, студентам.

УДК 159.9:316.6

ББК 88

ЗМІСТ

ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: ПОШУК ПСИХОЛОГІЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Авраменко Андрій

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ЯК ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ 9

Іванашко Оксана

ТЮТОРИНГ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В НУШ..... 13

Касич Вікторія, Костю Світлана

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У
ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ..... 20

Кліш Ірина

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКІВ ТА
ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЇХ СПОРТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ 23

Книш Тетяна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА НЕМОВНИХ
ФАКУЛЬТЕТАХ 25

Коломієць Тетяна, Гошовська Дарія

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ..... 30

Поліщук Зорина, Коструба Наталія

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ 32

Ткачук Інна, Костю Світлана

СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ТІЛА ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ
ХАРАКТЕРИСТИК ОСОБИСТОСТІ 36

Федчук Олександр

РОЛЬ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ
БЕЗПЕЦІ ОСОБИСТОСТІ..... 38

8. Нижник Л. І. Допомога дітям з особливими потребами. Київ: Главник, 2004. 324 с.
9. Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа): наказ МОН України, від 28.01.2014 №80 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/2948/
10. Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти: наказ МОН України №414 від 23.04.2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18>
11. Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання: лист МОН України від 26.07.2012 № 1/9-529 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/30376/
12. Свириденко М. М. Організація психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання (з досвіду роботи). Суми, 2017. 62 с.
13. Щодо посадових обов'язків асистента вчителя: лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 25.09.2012 №1/9-675 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS19094>

Касич Вікторія

магістр (здобувач освіти) кафедри психології гуманітарного факультету,
Мукачівський державний університет,

Костю Світлана

науковий керівник, кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Феномену підліткової агресії присвячено значну кількість досліджень, які розроблялися в рамках різних зарубіжних і вітчизняних шкіл і напрямків (Бандура О., Берон Р., Даркі А., Річардсон Д., Семенюк Л., Фельдштейн Д., Фурманов І. та ін.). Причини формування агресивної поведінки у дітей та підлітків були предметом дослідження Бандури О., Берон Р., Левітова Н. та ін.

Зарубіжні дослідження констатують статистично значимий зв'язок між надійними, безпечними, позитивними емоційними відносинами підлітка з батьками і позитивними характером його відносин з однолітками (Belsky J., Youngblade L.). Суворе поводження з дитиною, прагнення силовими методами домогтися від неї слухняності корелюють з низькою емпатійністю у цих дітей (Fesback H., Salztein X., Hoffman M.). Діти з сімей з ліберальним, авторитарним і непослідовним стилями виховання частіше проявляють агресивність в поведінці і використовують більш широкий репертуар агресивних поведінкових реакцій, ніж діти з родин з демократичним стилем виховання (Borecka-Biernat D.) [1;2].

Берон Р. та Річардсон Д. вважають що сім'я є джерелом демонстрації і підкріплення агресивної поведінки. Дітям і підліткам, що зіштовхуються вдома з агресивними проявами, з більшою ймовірністю характерні прояви агресії. Різні форми покарання можуть не тільки придушувати, але і, з більшою ймовірністю, стимулювати агресію, оволодіння її формами. Дитина розуміє, що старший може вдаватися до агресивних дій. Спостереження показують, що агресивні діти виховуються батьками, які застосовували до них фізичне насильство. Діти, яких часто й сильно били, ведуть себе спокійно і навіть покійно вдома, але по відношенню до сторонніх, до однолітків, проявляють більше агресивності, ніж їхні товариші, у яких в родині була інша ситуація. Покарання – це модель агресивного поводження, переданого дитині дорослими. Прояви агресивної поведінки серед підлітків перебувають у тісній залежності від стану сімейних відносин, від світогляду і поведінки батьків, дорослих [3].

До негативних причин відносяться зміна школи, класного колективу, часта зміна викладачів, що сильно відрізняються стилем викладання, педагогічними переконаннями та іншим.

Результати багатьох досліджень свідчать про відсутність відмінностей у ступені агресії між жінками і чоловіками, але наявності даних відмінностей в її (агресії) проявах. У рамках гендерного підходу особливості прояву агресії представниками жіночої та чоловічої статі пояснюються наступним чином: в перші роки життя дитини ці особливості проявляються, вони не є вродженими, але в силу того, що живуть поруч з дитиною і виховують її дорослі, поділяють гендерні стереотипи (наприклад, такі: «дівчинка повинна підкорятися і підлаштовуватися», а «хлопчик – вміти дати здачу» [3;4].

Процес гендерної соціалізації не закінчується в дитинстві. Дорослі чоловіки, юнаки і підлітки, прагнучи відповідати статусним нормам, «антижіночності» і «твердості», які складають гендерну роль чоловіка, часом здатні доходити до насильства та агресії, особливо коли соціальна ситуація передбачає, що не проявляти агресію буде не по-чоловічому, або коли вони відчувають, що їх мужність під загрозою або під питанням.

Таким чином, хлопчики і дівчатка, прагнучи відповідати загальноприйнятому в соціумі образу, проявляють агресію по-різному. Одні – відкрито її виражають, не боячись покарання, тоді як інші, прагнуть приховати своє роздратування і невдоволення, вдаються до непрямой агресії, побоюючись при цьому засудження з боку оточуючих [2;4].

Ці особливості закладаються з самого народження спочатку в родині, а потім в дитячому садку, школі, групі однолітків, де вони отримують підкріплення і подальший розвиток. Величезну роль у цьому процесі слід відвести також засобам масової інформації, так як діти копіюють те, що вони щовечора спостерігають з екранів телевізора, чують по радіо тощо.

Чому так активувалося агресивна поведінка підлітків в 21-му столітті – це вплив того ж телебачення, Інтернету, комп'ютерних ігор, сучасних фільмів, віртуальної реальності, залежностей.

Агресивна поведінка, як і девіантна, антисоціальна, делінквентна, у підлітків виникає не на основі вродженого інстинкту агресії, що працює за принципом захисту життя і здоров'я людини у небезпечних ситуаціях, у вигляді нападу на джерело небезпеки (вроджений механізм психіки «бий або біжи»). Наприклад, підліток, в силу незміцнілої психіки і ще незрілої особистості, в разі реальної чи надуманої (уявної) небезпеки (тут неважлива мета передбачуваної загрози: життя, здоров'я, соціальний статус, особистість, своє «Я»...) може мати глибинне переконання – «тікати соромно, принизливо та ін..», тому рятівний рефлекс «бий або біжи» запускається в сторону нападу («бий»), тобто підліток проявляє агресію до іншої людини, тварини чи неживого предмету (явища).

Агресивність в підлітковій поведінці обумовлена, в першу чергу, закладеними ззовні у психіку дитини негативами, пофарбованими нелюбов'ю до себе і інших людей, часом ненавистю, з головною емоцією гніву і її похідних (від легкого подразнення до люті), і відповідно – агресією підлітка в поведінкових реакціях на, найчастіше невірну, ілюзорну реальність.

Саме така підліткова агресивна поведінка, яка не вкладається в рамки правила і норми поведінки соціуму, та є придбаною, запрограмованою у вигляді внутрішніх установок, глибинних переконань про себе, інших людей і світ в цілому, і відповідно, спотвореному, стереотипному мисленні, відчутті та поведінці. Наприклад, агресія щодо насильника, садиста, серійного маніяка та ін., навіть якщо суперечить закону, але морально виправдовується суспільством. Це так само закладені ззовні установки і переконання – це не вроджена агресивність та гнівливість.

Саме батьки (та інші авторитетні для дитини особи), їх відносини між собою і з дитиною, відіграють першорядну роль в утворенні агресивної поведінки підлітків. Діти можуть копіювати агресивність з близьких і важливих для них дорослих, і необов'язково, що ця агресія спрямована на дитину – це може бути агресивна поведінка в сім'ї між мамою і татом, молодшим і старшим поколіннями, з сусідами, навіть агресивна критика фільмів, політиків, життя в цілому, може накласти відбиток на психіку дитини і зробити її агресивним підлітком та дорослим.

Отже, мотиви та причини агресії в підлітковому віці можуть бути різними. Іноді агресивна поведінка пов'язана із захворюванням головного мозку дитини, нервової системи або деякими соматичними захворюваннями. Але найчастіше ступінь прояву агресії визначається вихованням дитини у родині. Якщо батьки карають її, б'ють, постійно лають або знущаються, то така поведінка дитини є відповідною реакцією на жорстоке ставлення до себе. Сімейні стосунки також накладають відбиток на вихлюпування підлітками негативних емоцій. Багато батьків вважають прояв у дитини таких почуттів, як гнів, роздратування, злість, неприпустимим. Вони впевнені, що нормальна людина має їх у собі закривати і не показувати. І намагаються не допустити прояву подібних почуттів у підлітка різними способами.

Список використаних джерел:

1. Данилюк А.Л. Проблема агресії. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2014. № 43. С. 28-34.
2. Дроздов О.Ю. Агресіологія як міждисциплінарна галузь наукових досліджень. *Соціальна психологія*. 2016. № 1. С. 56-59.
3. Дроздов О.Ю. Соціально-психологічні фактори динаміки агресивної поведінки молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.05. К.: Інст психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2013. 20 с.
4. Кравчук Л. Світ емоцій: корекційно-розвивальна програма для підлітків. *Психолог*. 2015. №17. С. 138.

Кліш Ірина

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКІВ ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЇХ СПОРТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Актуальність. Загальні здібності науковці [1; 2; 5] розглядають як сукупність потенційних (генетичних) психодинамічних властивостей людини, що визначають її здатність до діяльності як фізіологічної активності, без специфікації цієї властивості. В їх основі лежить психічна активність і здатність до саморегуляції. Психічна активність проявляється в швидкісному, варіаційному аспектах інтелектуальної, комунікативної і психомоторної сфер діяльності.

Відповідно до домінуючих у психології концепцій, здібності відображають індивідуальні особливості людини, що відрізняють її від інших людей, і зумовлюють не всі особливості, а лише ті з них, які викликають успішність реалізації певної діяльності. Здібності не зводяться до умінь, навичок і знань, а виступають як внутрішній психічний регулятор, що визначає швидкість і міцність їх освоєння.

Мета дослідження полягає у визначенні та характеристиці особливостей соматичного розвитку підлітків та психофізіологічних передумов розвитку їх спортивних здібностей.

Визнання загальних і спеціальних здібностей не дає прихильникам особистісно-діяльнісного підходу підстав стверджувати, що здібності формуються виключно в діяльності. На різних етапах професійного і спортивного вдосконалення дольова участь загальних і спеціальних здібностей змінюється у бік спеціальних.

На *першому* етапі становлення професійної (спортивної) майстерності домінують загальні здібності у вигляді особливостей соматотипу, енергетики, механізмів киснево-транспортної системи, нервово-м'язового апарату й інших функцій.

На *другому* – переважають такі психофізіологічні механізми забезпечення діяльності, як здатність суб'єкта диференціювати просторно-

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>